

Nr 101.

Av herrar **Werner** och **Hedlund** i Rådomb, om översyn av bestämmelserna i lagen om expropriation i syfte att förebygga rättsförluster vid handläggningen och avgörandet av expropriationsmål.

Förfarandet vid tvångsmässig upplåtelse av jord för vissa ändamål regleras i lagen av den 12 maj 1917 om expropriation.

Rättsverkningarna vid avgörandet av de rättstvister, som med tvingande verkan slutgiltigt regleras i dylika mål i första instans, nämligen genom expropriationsnämnderna, äro ofta för bägge parter av stor juridisk och ekonomisk räckvidd. Samhällsutvecklingen på flera områden har medfört att expropriationsförfarandet erhållit alltmer vidgad användning, såsom vid upplåtelse av jord för vägändamål, anläggandet av flygfält, framdragandet av elektriska kraftnät m. m. Särskilt de stora vägautostradorna med dess oundvikliga och ofta mycket svårartade ingrepp i en fastighets areal, dess ändamålsenliga sammanhang och brukningsvärde eller dess slutliga totalvärde kräva av det rättsorgan, som har att avgöra frågorna om ersättning för intrång, kvalitativa egenskaper av mycket hög valör. Den planläggning på jordbrukets område, som på senare tid bringats under diskussion, torde vid ett genomförande i mindre eller större omfattning medföra vidgade anspråk på expropriationsförfarandet, särskilt beträffande dess centrala organ expropriationsnämnden med dess nu slutgiltiga beslutsmässighet.

Ett upptagande till en viss översyn av själva rättstillämpningen vid expropriation i syfte att skapa större garantier mot rättsförluster och tillika en önskvärd större likformighet ävensom nödig anpassning till förekommande olika förhållanden vid de ekonomiska avgörandena synas därför vara en välbetänkt beredskapsåtgärd.

Expropriationsnämnds sammansättning, uppgifter och befogenheter regleras i § 22 och följande i förut angivna lag. Emot bestämmelsen om parternas rätt att själva överenskomma om ledamöternas antal och sammansättning i expropriationsnämnden synes invändning icke kunna resas. Vid sådant förhållande får nämnden en viss släktskap med skiljenämnd.

Något annorlunda ställer sig saken då expropriationsnämnden, sedan den sammansatts enligt § 27 samma lag, har att med tvingande verkan slutgiltigt avgöra vitt motstridiga ekonomiska intressen.

Oavsett den begränsade kontroll som utövas av rätten, kommer alltid en vidsträckt domsrätt att åvila nämnden och dess av K. B. utsedde ordförande. Författningsbestämmelserna angående ordförandens kvalifikationer torde, med hänsyn till den avgörande ställning han i vissa lägen har att utöva,

böra något kompletteras. Sålunda borde av författningen framgå att ordföranden tillika med en för uppgiften nödig praktisk förfarenhet även bör äga en viss grad av juridisk och lantmåteriteknisk sakkunskap. Genom omröstningsregeln kan slutavgörandet ofta komma att ligga hos ordföranden ensam vilket icke, med hänsyn till beslutets definitiva karaktär, kan anses fullt be-
tryggande.

Det primära urvalet av expropriationsnämndsledamöterna genom lands-
ting eller stadsfullmäktige påverkas oftast av politiska inflytelser, vilket icke torde vara helt tillfredsställande för sammansättningen av en domstolsinsti-
tution av denna karaktär och räckvidd. Ur flera synpunkter är det önskvärdt att klarare bestämmelser införas i lagen i syfte att öka kvalifikatio-
nerna för inval i expropriationsnämnd.

Enligt § 47 expropriationslagen skall den uppskattning av värden vartill expropriationsnämnden kommit i regel fastställas av rätten. I fråga om be-
lopp, som blivit enligt uppskattningen bestämt, må ändring i rättens utslag icke sökas.

I denna slutgiltighet i expropriationsnämndens beslut ligger den största svagheten i den nu rådande ordningen. Vid all lagstiftning bör eftersträvas att betryggande skydd mot rättsförluster liksom ock största möjliga grad av likformighet så långt möjligt tryggas. Detta kan icke sägas att den nu rådande ordningen tillgodoser. Erfarenheten visar och torde på grund av den ifrågavarande rättsordningens natur alltid komma att utvisa en viss brist på enhetlighet och sammanhang i vad som härvidlag är det väsentliga nämligen i uppskattningen av intrångets värde och vederlagets storlek. Två expropriationsnämnder, som arbeta under likartade förhållanden på var sin sida om en gräns, exempelvis för deras verksamhetsområden, kunna på grund av olika uppfattningar och olika sammansättning komma till väsentligt olika resultat. Särskilt kan detta bli förhållandet till följd av de kastningar, som kunna framkomma genom omröstningsregeln. Tillskapandet av en överinstans i någon form, vartill besvär över expropriationsnämndens beslut kunde anföras, torde därför böra komma till stånd. Huru denna besvärinstans skall inrättas bör bli föremål för särskild utredning vid en översyn av författningen i fråga. Lösandet av denna uppgift är för visso förenat med vissa praktiska svårigheter men bör icke vara olösligt. Tillskapandet av en för hela riket central nämnd skulle dock innebära en allt för tungrodd och dyrbar apparat, då en efterprövning av expropriationsnämndens uppskattning i de flesta fall måste ske på ort och ställe. Den ifrågasatta överinstansens verksamhet torde därför böra organiseras länsvis möjligen under ledning av en för ett större område gemensam sammanhållande ledning. En anknytning av besvärsrätten till någon redan existerande överinstans å domstolsväsendets område vore givetvis önskvärd, men torde då det gäller värderingar möta vissa hinder.

Emot besvärsrätten kan göras gällande att denna skulle medföra en hind-

rande tidsutdräkt i det slutliga avgörandet. Häremot kan invändas att en snabb behandling i enlighet med den nya rättegångsordningens principer bör förutsättas. Värderingsfrågan intager dessutom en viss fristående ställning i målet sedan själva expropriationsingreppet vunnit rättens godkännande och bör, ehuru detta icke är önskvärt, i vissa fall kunna slutligt regleras i efterhand.

Då med motionen avses en viss översyn av nu gällande bestämmelser angående själva rättstillämpningen vid expropriation i syfte att vinna större rättstrygghet för av förfarandet berörda parter samt framför allt en större jämnhet i de ekonomiska avgörandena, så förutsattes att den tillgång i praktisk erfarenhet och objektiv sakkunskap, som enligt författningens mening är avsedd att finnas representerad i de nuvarande expropriationsnämnderna, allt fortfarande tillvaratages och bildar grundvalen i de framtida uppskattningsnämnderna.

Med hänvisning till vad i motionen anförts få vi hemställa,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en översyn av bestämmelserna i lag av den 12 maj 1917 om expropriation, i syfte att förebygga rättsförluster vid handläggning och avgörande av expropriationsmål, och att Kungl. Maj:t med beaktande av i motionen anförda synpunkter måtte för riksdagen framlägga förslag i ärendet.

Stockholm den 18 januari 1947.

Osc. Werner.

G. Hedlund.